

Bánffy Miklós : Megszámláltattál.
(Regény két kötetben. Révai-kiadás, 1935.)

Bánffy Miklós műve emlékirat és regény egyidőben. Politikus és író szólal meg benne s a magyar (pontosabban mondva erdélyi) politikai és társadalmi élet háború előtti félmultja az epikum hordozója. Az erkölcsi mondanivaló pedig ítélet, mely Bánffy Miklós szerint erre az időre, valamint az ezt az időt irányító arisztokráciára nem lehet felmentő.

Ez az ítéletmondás ma már, legyen bár a legkíméletlenebb és legőszintébb, a maga önismeretre nevelő erejét igen kevésbé tudja érvényesíteni. A magyar történetírás már előbb vállalta ezt a feladatot s Bánffy művének e tekintetben, mint minden emlékiratnak, van valami utólagos és elkésétt jellege. Az ítéletet megfogalmazták, a szokásos túlzásokkal, az arisztokrácia politikai ellenségei, valósággá váltotta a politikai gyakorlat, midőn más szelekciós elv alapján kijelölt emberekre bízta a vezetést, igazolta a saját osztálykereteit ilyen módon is megerősíteni igyekvő polgári köztudat. Az a társadalmi réteg, melynek a mű igazában szól, nem is mondható manapság valami nagyon érzékenynek az irodalom szavával szemben s legfőlegbb valamelyes enyhébb méltatlankodással fogadja saját osztálya egyik tagjának elmarasztaló ítéletét.

Az elkésétség önmagában még alig csorbítaná Bánffy regényének értékét, ha az alkotásra készítő erkölcsi igényesség külsőleges arányai-val lépést tudnának tartani a regény belső elemei. Áll ez első helyen alak-

jaira. A jelennél sokkal több aktivitást sugárzó osztály-múlt kötő és elrendelő ereje csak felszíni máz rajtuk s még két legfontosabb férfifőalakban is minden más fontosabb az író számára, semmint annak a végzetnek a tudata, hogy egy feladatokra hívott és majdan «megszámlálandó» társadalmi réteg tagjai. Nem igazi reprezentánsai emberi és osztály-társadalmi erőknél, mert az íróból éppen az a megszállottság, a prófécias «fúror» hiányzik, mely embereket és eszméket látomássá növel, elemeket és egészet szimbolummá tágit.

Amit regényéből kiolvashatunk, inkább csak az, hogy minden ember kicsi és többé-kevésbé mulatságos vagy útálatot keltő. Ezért legszívesebben mellékalakjait és ezek alkalmi együtteseit tudjuk követni a legtisztább olvasmány-örömmel. Bánffy Miklós írói természete itt van igazán a helyén. Öltözetnek, gesztusoknak az ember lelki torzképével való összekapcsolásai, jelenetekre figyelő és kevés vonásból is a fonákul lényegest kilátó szemvillanásai írói ereje meglétének, de egyúttal minőségének is biztos jelei. Analitikus fantáziája a kis jelenetekben rendkívül eleven. Regénye így nem is fátum-folyamat, hanem az emlékezés részben szikasztó, részben érzelemmel telítő mozzulatainak változatos sorozata.

Mégis pusztán abban, hogy Bánffy Miklós ily műre vállalkozott, van valami jelentős. Az erdélyi arisztokráciát a politikai változás eddigi életformáiból kiszorította, cselekvésének és anyagi létének kereteit megszüktette. E szűkebb keretekben is volt e nagy múltú osztálynak ereje,

hogy megállhasson és a vezetés, a szervezés munkáját a szellem területén átvegye. Megtanult önmagába is nézni s amint Bánffy Miklós, ez osztály egyik legműveltebb tagja, megpróbálta a felelősséget önmagában is megkeresni.

Kerecsényi Dezső.

Bangha Béla S. J. : Dél keresztje alatt. Budapest, 1934. Pázmány Péter Irod. Társ. kiadása. Az útleírás mindig kedves olvasmánya az embernek, annak, aki impresszionista beállítottságú és az utazónak közvetlen élményétől, az impresszió melegétől áthatott, színes leírásai ragadják meg képzeletét; annak, ki szereti a távolságokat és világrészek, messzi népek életfolyamatának az összehasonlítását és annak is, aki olyan nagyon elvágynak a szűkre méretezett életkerektek közül és mégsem jut ki belőlük, tehát legalább a más utazásában kívánja kiélni magát. Így az útleírás az a mindenkor divatos műfaj, mely a kor hangulatának és érdeklődésének megfelelően szükségszerűen találja meg művelőjét, a tudós földkutatót az általános, tudomány felé való fordulás idején, a szellemes riportert, meg a nagyvonalú, apostoli lelket, aki szinte egyetemes közösségeket érintő eszmétől vezetve fáradozik és számol be küldetéséről.

A szerző, ez a nagyvonalú apostoli lélek, ki most újra tengerre szállt a valósággal szentnek mondható misszió tudatával, hogy a Délamerikában szerteszórt és már-már elfelejtett, félszázézer magyarnak vigye meg üzenetünket, biztosítsa őket mindvégig együvé tartozásunkról és hirdesse nekik az örök élet ígét. Ez a cél vezette utazása egész során, kétségtelenül el is érte azt. Mégis minden áldozatos munka és fáradozás ellenére kedve volt arra is, hogy mindent megfigyeljen és tüstént a lényegre látók szemével nézzen mindent és adjon is ol-

vasóinak. Így ez a könyv az egyetemes kitekintés eredménye, nem egyszerű útinapló, jóval inkább művelődéstörténet, beható utánjárással szerzett és lelkiismeretesen ellenőrzött adatokkal. Módszere is az, hogy mielőtt missziójáról időről-időre hűségesen beszámolna, előzőleg kimerítően és érdekesen mutatja be a szóbanforgó ország egész kulturális hosszmetzetét. S ami minden más útleírással szemben feltétlenül többlet, történeti fejlődésében vonalazza meg az egyes országok vallási helyzetét s az állam és nép viszonyát a katolicizmushoz, amelynek során rengeteg ismeretlen adatról, tényről tájékoztat.

Azt hihetnők, hogy a küldetésben járó, harcos szerzetes elfogult az akatolikus és egyházellenes megnyilvánulásokkal szemben. Ez azonban még távolról is tévedés volna részünkről. Előlegezett lelkesedéssel és tisztelettel megy a csodás történelmű latin fajok, a spanyolok és portugálok földjeire és mikor közöttük van, lelkesedése és tisztelete nem hagy alább és különös strukturájú lelküket, ferdeségeiket megértő szeretettel nézi el, vallásüldözéseik pedig nem gyűlöltre, csak mélységes szomorúságra ösztönzik. Igazában e fájdalmas lapok olvasásakor az a gondolatunk lép a tudat előterébe, hogy szerző legszívesebben maga viselte volna el hajdani rendtszerei és Isten annyi más katonájának vértanuságát. Egyébként a magyar jezsuitizmus missziós történetére vonatkozólag is sok becses, eddig teljesen ismeretlen adatot kapunk az útleírás keretében.

Bangha Béla stílusművész. Kiforrott, érett és érzelmes nyelvezeten adja elő mondanivalóit és ami különösen figyelemreméltó, nem esik abba a hibába, mint a legtöbb, sokat prédikáló, papi író, aki még akkor is szónokol, amikor egyszerűen leírnia, előadnia kell.

Dénes Tibor.

Verseskönyvek.

Marconnay Tibor : Az ember ellen. Kecskemét, 1934. — **Havas István** : A városok városa. Singer és Wolfner. 1934. — **Harangi László versei**. A szív-
gárda kiadása. Budapest, 1934. — **Ifj. Szász Károly** : Pipacs. Kecskemét, 1934. — **Gróf Hadik Etelka** : Versek. Lampel R. kiadása. — **Gyurányi László** : A végtelenség sodrán. Athenaeum. — **Karácsony Vencel** : Harangoz a mult. — **Gáldi László** : Szomjúság balladája. Arad, 1934. — **Bakó József** : Kié ez a lélek? Kecskemét, 1933. — **Pakocs Károly** : Istent kiált a tenger. Nagyvárad, 1934. — **Hunyady István** : Zengő kövek. Budapest, 1934. — **Nagy Ferenc** : Esthajnali csillag ragyog. Debrecen, 1934. — **Lázár József** : Lángok a tarlón. Csongrád, 1934. — **Molnár József Árpád** : Új hárfán felzengő dalok. Budapest, 1935. — **Könnyű László** : Tavaszi úton. — **Szomorú Árpád** : Kis síp az ürben. Szombathely. — **Bakos József** : Ezüst malom.

Marconnay Tibor keserű kötetét említjük első helyen, engedve ingerült, ember-ellenes hangsúlyának, mely «már a címlapon mennydörögve» kíván, követel figyelmet a maga és sokak sorsa iránt, kiknek szószólója. Talán a legizgatottabb könyv az év elég bő termése közt, s hatalmas elkanyarodást jelent a fiatal, világmentes poéta pályáján, fejlődés tekintetében is. Egyetlen jajkiáltás ez a vesztébe rohanó emberért s a harc a mai ember ellen, azt mondhatnók, az egész mai élet ellen. A költő kiábrándultan fordul el tájaktól, országoktól, melyek nemrég még elbűvölték, versekre ihlették. Ma már meghaltak a számára, mert csupán a hiábavaló szépséget nyújtották. Új tájak, új országok felé sodródott hát, hogy megnyugodjék más életre keljen egy rousseau-i emberlátás által. De csak pillanatnyi

örömei vannak itten is : be kell látnia, hogy bármennyire kikél is a társadalom ellen, nem bír nélküle élni, s egymaga kevés, hogy boldog lehessen. Ennek az érzésnek tehetetlen dühössége fut végig a szélesen hömpölygő sorokban, melyek szinte végtelenné tágulnak. Ritmusát mindig az alkalom szabja meg, s az szentesíti. Talán nincs két hasonló sora, mint ahogyan nincsen két hasonló pillanata sem. A meghajszolt ember ziháló életvallomása ez s csaknem minden szavából a megcsalatottság fájdalma beszél. Egy élet regénye tárul ki előttünk, régi és új szenvedélyek összeütközése, elkeseredett, halálos harc a szerelemért, a gyermekért, s mindvégig a kenyér gondja, mely mint fekete felhő a tó tükreben sötétlik a hosszú, zaklatott sorok alatt. *Marconnay*nak mindig a természeti képek sikerültek legjobban, mostani, egzaltáltságig fűtött lírájában is ebben tetszik az értéke. Litvánjáról még nem volt jelentékeny versünk : ezúttal nem csekély költői erő jóvoltából kapott markánsan kifejező hangot az új magyar lírában.

Havas István, a régebbi generáció tagja, ma is ifjonti lelkesedéssel szolgálja a költészetet. Eszközei az Arany-, a Petőfi-követő századvégi boldog költők hagyatékából való. Tisztes hangú, takaros köntösű líra ez, melynek tegnapelőtti mivoltát a költő olthatatlan lelkessége, nemzetbálványozó, csöndes szerelme óvja az elavultságtól. Annyi önzetlen hevű gyermekdalt, hazafias verset, mint *Havas* István, kevesen írtak, s legújabb kötete, a «Városok városa» is ilyen, ifjú szívekbe épített költészet. Mert ennek a műfajnak a serdültebb ifjúság az igazi közönsége ; a felnőttekből már hiányzik a megihletődésnek ily nagy foka. *Havas* István benne él állandóan e magaválasztotta kis világban s ezért is van annyi rajongó olvasója. A mult

alakjain kívül a jelen is gyakran megihleti, itt bizonyos szociális problémák foglalkoztatják. természetesen tompított hangon: a lázongás nem az ő természete. Legfőbb értéke újabb kötetének is az a törhetetlen világnézet, mely a századvég konzervatív költőit élte, a századforduló után is, több évtizeden át. Önvivódás szinte semmi sincs ebben a kötetben, az egész Havas Istvánban: a lélek sziklaszilárd, önmaga nem probléma seholsem, elvégzett s elkövetkező kötelességek kettős védelme alatt a határozott, egyenes irányú, kevés gesztus nélkül is nagyon vallásos, hazafias költő kifelé tekint gyakran, a társadalom sebeire mutogatva. Szociális érzékenység s multtisztelet kettős ihletforrása e költészetnek.

A fiatalon elhunyt *Harangi* László verseskönyve messze kimagaslik a mai átlagtermésből: nemcsak tragikus sors szépíti, hanem kivételes etikája művészi egyszerűsége, mely a hétköznapok nyelvén is a legtisztább poézis birodalmába vezeti az embert. *Harangi* a legszerencsésebb egyéniség volt, mert mérhetetlen szenvedései fegyverezésére törhetetlen lélek lakozott benne s az élet egy-egy röpke mosolyáért feledni tudta napok, hetek, sőt hosszú évek kinszenvedését is. Gyógyíthatatlan kór győtri már kora gyermekkorától, öröme nem is volt más — az átlagember szemében — mint a fájdalmak kisebb-nagyobb időre való meg-megszűnése. Halhatatlan lelke azonban pozitív szépséggé álmolta ezt a negatív örömet is, állandó boldogságot teremtett magának, környezetének. Legszebb verse, «A vitorlás repülő», egész pályájára visszavilágított, kisugározva életfilozófiáját, a hívő ember élethitét, mellyel fölébe tudott kerekedni makk-egészséges elégedetleneknek is. «Egy kis métert sem adni fel, De alázattal hullni lejjebb, Ha lassan mégis hullni

kell» — íme *Harangi* életelve. «Így szeretnék meghalni én is» — mondta róla halála után egy orvosprofesszor. Egy másik így nyilatkozott: «Annak a közkeletű tévedésnek, hogy ép lélek csak ép testben lakozik, ilyen tökéletes cáfolatát még nem láttam». *Sík Sándor*, aki ezeket közli, emlékezetesen szép előszavában, többek közt megemlíti: «Még papok közt is kevés embert ismertem, akinek életében a legszorosabb értelemben vett lelkiélet akkora és annyira központi helyet foglalt volna el». E költészet nagyrésze, mint *Sík* mondja, nem abból a célból keletkezett, hogy mások is olvassák. Ezért is van bennük valami olyan magával ragadó közvetlenség, mely csak nagy vallomások sajátja s az igazi líra legszebb ékesége, lényege. *Harangi* formaművész is a javából, de van izlése is, hogy ne fitogtassa. Nincsenek frappáns szellemességei, a végső sorokat sem valami ötlet juttatja gondolatátelő szerephez, hanem valami különös erejű hangszűz, melyben egy-egy vallomásnak teljes lélekzete benne van. Ritkán olvashatni annyira befejezett, kerek verseket, mint ennél a poétánál. Örök lelkihullámozása ez egy magányba vonult, eseménytelen életnek: a percek, az órák élvezetének szakadatlan ünnepe a kötet, szárnyalás a lélek tisztultabb körébe. Bizonyára akad majd *Sík Sándor* tanítványai között, aki doktori disszertációt ír e férfiról, akit inkább mint jeles gyermekíró ismertünk. Megérdemli, hogy egész kötetben foglalkozzanak vele.

Iffj. Szász Károly Pipacs c. kötete örömről szolgál; a benne megnyilatkozó *Ady*-hatás ellenére első határozott megnyilatkozás e rokon-szenves poéta pályáján. Eddig verseiben mindig volt valami a dilettánsból; a páthosz uralkodott rajta s a kifejezés határvonalait a vers gócpontja körül sokszor szétmosta az érzelmesség, ezt pedig az okoskodásnak józansága

csökkentette közvetlenségében. A *Pi-pacs* poétája a régebbi kötethez képest megfériasodott, művészetben, élet-szemléletben egyformán. Nemrég még inkább a szólamokra váró *publikum* felé zengtek strófái, vezércikkize volt ennek a költészetnek. Ma előkelőbb lett a hangja, halkságában is erősebb, szárnyalóbb, mintha kicserélték volna. Nyelve, verselése egyaránt nagyot fejlődött; az gazdagabbá lett, ez hajlékonyabb, egyszerűségében is változatosabb, természetesebb.

Gróf Hadik Etelka verseskönyve csak éppen megszokásból túri magán a kötött formát, azt is csonkán, hogy egy női lélek hangulatváltozásainak minél kevesebb gátat vessen. Van-e vallomások közt néhány strófa, mely művészből keretek közé fogva többet ad az asszonyiságnak már magában véve érdekes élettartalmánál. Ilyen pillanata ugyan még nagyon ritka, de egyszer-másszor elég biztatón, ígéretszerűen nyilatkozik meg. A könyv mégsem ereszkedik a műkedvelők átlagosabb színvonalára, a költő nem mindennapi lelkületénél fogva. Ady mintha az ő hangjába is komolyan beavatkozott volna, főként «istenes» énekeivel. A verseskönyvhöz *Babits Mihály* írt finom előszót.

Gyurányi Lászlónak is van mondanivalója. Túl jár az önképzőköri szárnypróbálgatáson, de formája még elég merev, gyakori a rímnek mindenáron jól elcsattantására való törekvés; általában a külsőleg még túlságosan szerephez jut a közvetlenség rovására. Azonban néha már forró, őszinte ígék is meg-megszólalnak nála, belsőbb törvény sugallatából. Bizonyára jelentős köteteket kapunk még ettől a poétától.

Karácsony Vencel posthumus versei az élet első reményeit, csalódásait énekelik; nyelv, verselés is az első szárnybontogatás időszakára vallanak. Ifjonti érzékenység, érzelmesség, a rajongás ékesszólása minden meg-

nyilatkozásán megmutatkozik. Még nagyon korai zsengek e versek: tisztá etikájuk teszük széppé őket s az olvasót szomorúvá, hogy talán egy idő előtt kimult, fejlődésre képes ifjútól valók.

Gáldi László, a fiatal párizsi magyar lektor, túl van már minden formai kísérleten: hacsak ettől függene költői értéke, mai legjobbaink közt foglalna helyet. Így sincs tőlük messze; vannak szellemes ötletei, színei gazdagon futják be verseit, mint egy-egy nemesen csiszolt vázát; képei egészen frissek. Valami rokokó és barokk vegyül e versekben, kecses, súlytalanul is mélyen zengő, emlékezetes soraira sokáig visszaemlékezik az ember. Nagy muzsikalitás lakik e fiatal költőben, ez különben legfőbb eleme, mely szavainak tartós visszhangot ad. Rendkívül erős a megjelenítő ereje; hangulatain keresztül tájak, városrészek, tárgyak, évszakok, műemlékek élethű, egyben eszményi körvonalakat kapnak. *Gáldi* Lászlóban egy eljövendő jeles műfordítót is üdvözölhetünk. Ez a technika, ez a kifejező készség méltó a legkomplikáltabb versek tolmácsolásához is.

Fanyar, de nemes gyümölcs *Bakó* József költészete. Valami zordon, keserynyés vonás ül e fiatal, autodidakta költő arcán; nem póz, hanem legbensőbb életvallomás, melyhez még csak töredékes szavakat talált. Maga is érzi, hogy «szépség is van, jóság is van», tekintete mégsem enyhül egykönnyen békésebb világszemléletté. Állandó, nem mindig felkutatható indítékú neheztelés felhőzi őt. Pedig tele van emberszeretettel, vággyal a megértés után; iskoláján, gyermekein — bármennyire titkolja is — rajongva csügg, de zaklatottsághoz szokott egyénisége újból meg újból bizalmatlanul néz ránk, mintha újabb csalódásoktól védené magát. Legszebb versei a havasi gyopárra emlékeztetnek, amint égi sze-

mükkel, kietlen sziklafalak mögül kikandikálnak. Lefojtott indulatok, félig kimondott vagy kimondani nem bírt, tört szavak fogják körül az olvasót, aki e széthulló anyagból is érdekesen illeszti egybe egy összeszorított ajkú, puritán, előkelő szellemű, fukarszavú jó ember költői vallomásait. E versek olvasásakor értékes festmények előtt képzeljük magunkat, melyek a rossz világítás miatt nem érvényesülnek igazán. De talán hamarabb, mint gondolnánk, ki fog egyszer virágzani teljes pompájában Bakó József rügyekben olyan gazdag költészete.

Pakocs Károly vallásos éezésben, gondolatban elmerült lélek. Nem e földről való: egész mondanivalója az áhítat, kegyes szavak kifogyhatatlan változataiban. Transzcendentális ember, aki állandóan átszellemülten nézi a valóságot, e parányi hangyabolyt, s egy másikban, tökéletesben érzi magát igazán. Aki el tudja érni e költő etikai magaslatait, s hitben oly magasan bír szárnyalni, mint ő, az elé csodálatosan szép világ tárul. A verseskönyv öt fejezete, *Ajtóm előtt a nagy Vigyázó, Isten nyomain, Asszonyok lelkek, Boldogok a szegények, Ég a szomszéd* több finom rajzzal illusztrálva, sok bensőséges élményt juttat szóhoz, igen csiszolt formában, s a költemények közt akad nem egy, melyet a modern magyar katolikus líra javához sorolhatunk.

Hunyady Istvánnal most találkoztunk először. *Gyula* diák is mint új poétát mutatja be. A kézfogást mindenkép megérdemli, s az «út a siker felé» valószínűleg ki is fog épülni e fiatal költő lábnyomán. Még ugyan inkább ösztöne hajtja, mint művészi öntudata, de ez a küzdelem a feltörő szó formába segítéséért máris kedves az olvasónak. Sok érdekes szándék küszködik Hunyady Istvánnak becsvágytól, igazság, szókimondás gyönyörűségéért égő ajkain: a fél-han-

gok üde, tiszta csengésében, ha még nem egészen kizengők is, valami szép magyar, fiatal bátorság kér kifejezést. Romantikus szerelem, magyarságérzet, s egy kis vágyakozás antik szépségek felé elég érzés- és gondolattartalmat adnak a szerény, takaros kötetnek. Hunyadynak van humora is, s elpusztíthatatlan kedve, melyből a mai fiatalság életerejét annyira jól esik bámulnunk.

Nagy Ferenc költeményeiben az Amerikát megjárt magyar hazafisága, emberszeretet, Istenben való megnyugvás keres formát. Könnyen hevülő lélek, legnyugtalanabb pillanataiban is békés, boldog ember beszél hozzánk. Nyelve sem forrt még annyira, hogy eredeti színei lennének; képei a szavak első jelentésén ritkán mennek túl s mind csak a valóságnak nagyobb vajudás nélküli, meglegedett elfogadásáról tanuskodnak. Legtöbb melegség közvetlen élményeinek dalolásában van, néhány verse egészen eltalál az olvasó szívéhez, minden modorosság nélkül.

Lázár József lelkes magyar, telve mennydörgő pátosszal, kifogyhatatlanul variálva egy-két érzést, gondolatot. Költői értéke még kevés; sokat kellene magát művelnie, hogy nagy költők közvetlenebb társaságában, tiszteletreméltó világnézete mellett, nagyobb művészi feladatokat is tűzne maga elé.

Molnár József Árpád simán versel, ismeri a forma elemibb szabályait; kedvence az alexandrinus, melynek kényelmes medrében bőven özönlenek hazafias és vallásos gondolatai. Mai líránk hangosabbjainak tanítványa; irredentizmusa megható, de — éppen a nemes cél érdekében — több művészettel párosulhatna.

Könnyű Lászlót vidéki sikerek, szerző-estek bátorították, egy-két jóindulatú, beérkezett poéta és író elismerő szava, s a nemrég megjelent verseskönyv nem hozott szégyent a

költő közönségének, útja-egyenetöinek fejére. Ő is Szabolcskáék tanítványai közül való, egyszerű a hangja, emelkedett a gondolatvilága. De a fővárost is meg kell hódítania még; erre nézve különben elég reményt nyújt első kötetében.

Szomorú Árpád már kiforrottabb, csak kár, hogy ezt a fejlődést kötetében illusztrálja. Egyes versei, nyilván kegyeletből, egy olyan korból kerültek be a gyűjteménybe, melynek hangnemével — néhány szép, egész verséből következtetjük — máról holnapra szakítani tud már.

Bakos József is a nagy fordulat előtt áll: vannak versei, melyek értékes költőt jeleznek. Verselése, szökincse itt-ott meglep érettségével, hangulatának gazdagságával.

Szatmári.

Décey Géza: Hétszilvafások.

Különös könyv! Formailag a regény igényeit hordozza magán. De viszont fel van benne forgatva minden abból, ami igazi regénnyé tudná tenni. Belülről alig van önmagát tápláló ereje; ami történés-folyamatnak, mozgásnak látszik benne, voltaképpen nem más, mint egy alakra minden szerves összefüggés nélkül való felfűzése a körülötte hullámzó esetleges adatoknak. Adatoknak és nem tényeknek! Mert itt semmi sem azért történik, hogy a maga élete legyen, hanem hogy mint igazolás álljon szolgálatára a regény hősenek, egy csodálatos papnak: Somlyay Andrásnak, aki hivatásának éppen olyan nagy művésze, mint az élet alakításának. Akik azonban körülötte jönnek-mennek, egy előre megszabott írói tendencia végzetében járnak, a főhős feltett regényélete következményeiből vannak visszafelé megszerkesztve, véglegesen eldöntött sorsok, akik nem kapnak egy pillanatot sem arra, hogy mást

is élhessenek a maguk idejéből, mint tendenciát s egyéb szerepük is lehessen, mint az, hogy csak megterhelt illusztrációi legyenek a művészsors típusainak. A regénynek nincsen semmiféle immanens menete. Finom keretes jelenet-képek sorozata, melyeknek egymásutánját az az írói, tehát nem regénylélektani, szükség határozza meg, amellyel a szerző körül akarja forгатni hőseit a maga papi eszmény-fogalma körül s mindig más irányban kívánja egy-egy vonását kivillantani. A szerző mindent feláldoz azért, hogy hőse arányait megnagyítsa. Jellemzés helyett azonban jellemképet ad, amely nincs belenőve a regény dialektikájába, ragyogó intarzia lesz, mely önmagába szigetelődik el s minden további kapcsolata mesterséges vagy hatástalan marad.

Vannak azonban a könyvnek a regénytől magát teljesen függetlenítő elemei: a szerző eszmélkedései. Kár, hogy a regényben ezek nincsenek megokolva, regényesítve. De ha kivesszük a regény-köntöséből, mely nincsen jól rájuk szabva s önmagukban szemléljük őket, meg kell hajolnunk esztétikai finomságuk és formai szépségük előtt. Egymás mellé helyezve, ragyogó tanulmányokként hatnak, melyen szinte áhítatos tisztelettel vonul végig a művészet magasabbrendű felfogásának valómásszerű tisztelete. Amit itt mond a szerző, kevés kivétellel szívünkig, hitünkig ér el. S ha ennek a szempontnak az irányában olvassuk a szerző könyvét, bár az alapviszonynak: a regény és esztétika vagy műtörténet összekapcsolásának megoldatlansága mindvégig nyugtalanít bennünket, a szerzőnek az a gondolata, hogy a művészek életének belső fölemelésén át növeli a művészet világának igazságát és erejét, sok finom elmélyedésre készítet bennünket. Ebben látjuk a munka értékét

és szépségét. A regényben az előkelő izlésű esztétikus legyőzte a regényíró. Vesztes azonban nincs. A művészet szolgálata volt a regény így is.
bs.

Balogh Károly : Madách, az ember és a költő.

Balogh Károly munkája igen becses értékét jelenti a Madách-irodalomnak. Az eddig megjelent alapvető munkák is még mindig olyan sok eredeti adatot, megvilágítást, bölcséleti szempontból elmélyített irányelveket hoz, hogy méltán rászolgál az irodalomtörténet legnagyobb figyelmére és elismerésére.

A munka fő érdeke abban áll, hogy közelebb állítja egymás mellé Madáchot: az embert és a költőt. A szerző e célból végighalad Madách életén, családján, költészetén, különösen az Ember tragédiájának értelmezésén. Felhasználja az eddig ismert irodalom adatait, de ezekhez hozzáveszi kiegészítésül és magyarázó értelmezésül atyjának kéziratban megőrzött emlékezéseit. Szerzőnk atyjának ugyanis Madách Imre anyai nagybátyja volt, így tehát emlékezései nemcsak hitelességüknél, hanem személyes kapcsolatainál fogva is rendkívül értékes jelentőséggel bírnak.

E följegyzések nyomán újra elénk elevenedik a sztrégovai Madách-kúria élete. A központban Madách Imre édesanyja: Majthényi Anna áll, akire különösen gazdag fényrel hull szerzőnk édesatyjának szeretettel és hálával átszőtt, kegyeletés emlékezése. Sok jellemző, részletes vonást kapunk Madách magánéletéről, lakásáról, szokásairól, olvasmányairól, barátairól. S ha talán minden feltárt adat nem is nagy jelentőségű, de bizonyos, hogy bepillantást nyujtának Madách alkotó lelkének mélységébe, életének fájdalmas magánérzettel meghordozott válságaiba és

világnézetének küzdelmes kialakulásába. Mindezeket a napló-adatokat szerzőnk igen jellemzően használja fel részint arra, hogy kiegészítse azokat a helyeket, melyek eddigi tudásunkkal hiányosak vagy csonkák voltak, főként azonban arra, hogy finom elemző érzékével még jobban tisztázza különösen az Ember tragédiájának mindmáig vitás értelmét.

Külön értékékként kell a munkából kiemelni Madách lírájának gondos méltatását, anthológiászerű összeállítását s ezzel kapcsolatban szerzőnknek azt a módszeres eljárását, mely rámutat arra, hogy az Ember tragédiája egy-egy gondolatának a váza hogyan található meg Madách már korábban írt drámájában, különösen lírai költeményében.

A szép kiállítású munka kegyeletes és értékes emlék-állítás a szerző édesatyjának, ugyanakkor azonban Madách örök dicsőségének is. bs.

Gellért Oszkár : Hajnali három. Új versek. 1934.

Gellért Oszkár elzárkózott költő. Élete, művészete távolesik a nagyközönségtől s meghitt olvasói is kevesen vannak. Korunk a lírában is a végletek kora, ez a költő pedig a középen haladók közül való. Költő, aki tévedésből sem mond többet, mint amennyit érez, annál kevesebbet nem egyszer: korántsem fukarságból vagy szőszegénységből, hanem mert irtózik áltatni. Ifjúkori verseit nem számítva, nincs egyetlen érzélgős hangja; szenvedélye az önuralom, az önérzet béklyójába kötött. Mintha egész életén keresztül mindig csak a legrosszabb lehetőségeket várta volna, hogy a kevesebb bajnak aztán mosolytalanul is örülni tudjon s a csapásban férfiként viselkedjék. Ember, aki talán sohasem unatkozott, mert semmi meglepőt nem vár s halálosan komolyan tekinti az életet. Első

verseiben rousseai leplezetlenségű érzékiség lángolt; azóta, bár ma is minden sora fiatalságtól ruganyos s az élet realitásából táplálkozik: tartózkodóbb lett s díztelenül egyszerű. Az ilyen költőnek a legtöbb ember számára nincsenek kiemelkedőbb versei. Az átlag olvasó rendszerint képen keresztül férközik költőjéhez: Gellért Oszkárnak nincsenek képei, ő szinte a képrombolásig igazságkutató. Legjobb versei: filozófiájának egy-egy magasabb, kilátásosabb orma, melyek nem természetszépséggükkel, hanem levegőjüknek átlátszó-ságával ejtenek meg.

Hajnali három — ilyen időtájt született Gellért, éj és nap között; ez az időpont a hangulat éj-nap-egyenlőségét állandósította lelkében s el-elborongtatja az élet-halál problémáján. Gellért Oszkár még egyik kötetében sem volt ennyire fölötte a hétköznapi létnek. Nemrég még szándékos-keményen csattogtak versei, mint hűvös szárnyak, most melegség ömlik át strófáin. A költő mintha megtalálta volna a legnekivalóbb hangot. Ha egyoldalúan is, de mélyen érzi az élet értelmét. Pacifizmusa a teremtés rendjére hivatkozik: békén öregedni a halálig, mert szerinte «sosem az öldöklés az igazi férfített».

Fiatalon, «az emberélet útjának felén» mintha már készülődne, búcsúzatnék a költő, évtizedekkel előre leszámolva az étellel s új formát hozó ifjú utódaival megbékélve. E hangulatvilágnak vannak pillanatai, melyek érett művészettel lepnek meg.

Vajthó László.

Márai Sándor: Bolhapiac. Pantheon, 1934. Budapest.

Az író addig él, amíg dolgozik. — Ez a gondolat is benne van Viladi mester módszerében és Márai hűségesen, valósággal betűszerint követi utasításait. Lázás sietséggel ír, mert

élni akar. Egyik sem érdektelen. — Ahogy ír és ahogy akarja az életet. Minél többet ír, annál inkább valóság lesz számára az írás, minden szava meggyőződés, ami valami belső kényszerből vetődik papírra. Ahogy igényli az életet, az talán még ennél is érdekesebb, mert amilyen fiatal, olyan bölcs. Maga is szereti használni nem egyszer ezt a szót: bölcs, de ráillik. Nem biztos, hogy az a bölcs, akit építőnek neveznek, de feltétlenül az, aki minden gúnyolódása, csipkelődése, epés megjegyzése, egyetlen pici félmondatral embereknek és sorsoknak kivégzési készsége és az egész életnek olyan fölültesen, szinte felelőtlenül, majdnem semmibevevése mellett is nagyon-nagyon szereti ezt az életet. Szereti a azokat a szépségeket, lázakat és izgalmakat, illatokat és színeket, amiket az élet nyújt. Nem vegyül bele az életbe, az emberek közé s ha fölötük ugyan nem áll, de kívülük mindenesetre. S a bölcsnek már sok mindenben túljutott derűjével figyel meg minden életjelenséget és jegyez le. Játék ez, mindvégig lebilincselő és ujságot rejtő, hiszen az élet egy-egy arcának a meglátása a tét és az is érdekes, ahogyan Márai ebben a játékban benne van. Mindig ő figyel meg, mindig ő az első személy, a főszereplő s tulajdonképpen mégsem ő játszik, nem vele történik valami, hanem a dolgokkal, az emberekkel, akiket megfigyel és leír. Minél inkább azt mondja: én látok, én élek, én gondolkodom, én ezzel, vagy azzal ezt teszem vagy azt beszélem meg, annál kevesebbet tudunk meg erről az énről, aki így lát, így él és így tesz ezzel vagy azzal valamit, amikor *Egy polgár vallomásait* olvastuk, akkor éppen az nyugtalanított, hogy milyen vakmerő őszinteséggel szól mindenről, ami vele kapcsolatos és mégis majdnem kevesebbet tudunk meg róla, hogy a könyvet letettük,

mint mielőtt egyetlen sorát is olvastuk volna. Ma szeretnénk szemtől-szembe, egészen közel kerülni hozzá és parancsoló indulatával mondani: Légy kevésbé őszinte, tehát valamivel őszintébb. Mondd meg végre, ki vagy. Biztosan azt felelné: a mai élet riportere. S még azt is hozzá tehetnők: bölcs riportere a mának. Ez mind igaz, de mennyivel több érdekelne belőle, az emberből, aki körülbelül ezzel a szólammal áll elénk: Én így látom és jegyzem meg, ahogy ti éltek, játszottok, szenvedtek és komédiáztok, szegény, nyomorúságos emberké. De vajjon mást is lát-e belőlünk, azt-e, amiről mi nem tudunk, épp azt szeretnők tőle megkérdezni, hátha ő tudja, mi lehet ennek a furcsa, mai életnek az eredménye és vége.

A könyv úgynevezett riportok sorozata. Élmény. Mert ez a riportszerű műfaj az író igazi faculté maitresse-e. Egyik-másika esztendőnk múltán is elevenen él a tudatunkban, annyira rólunk szól. A stílusa is élmény. Kopogós, kicsi mondatai vannak, a szavak súlyosak, mindent kifejezők. Harsány kis stílus, ha akarjuk, ha nem, belefészkel magát a fülünkbe, a vérünkbe. S kétségtelen írói fejlődését is örömmel kell tudomásul vennünk. *Dénes Tibor.*

Mühlbeck bácsi képesmeséskönyve. (Singer és Wolfner kiadása.)

Jubileumra készült ez a könyv, Mühlbeck Károlynak, a kitűnő festőnek és illusztrátornak negyvenéves jubileumára. Ha úgy vesszük, talán túlságosan szerény ez a kiadvány, hiszen Mühlbeck negyvenéves munkássága sokkal nagyobb és jelentősebb anyag kiválogatására is alkalmas lett volna, de a gyermekeknek így is kedves emlékeztetője lesz, hiszen annyi régi jóismerősüket hozza el nekik.

Magunk is jártunk abban a Mese-

országban, amelyet a Grimmék emberevő boszorkányai után a mackók, rókák, cicák, kutyák, csirkék sokkal józanabb és derűsebb figurái foglaltak el, és számon tarhattuk azóta is, hogy hány, de hány fiatal nemzedéket vidítottak fel és szórakoztattak a kitűnő mester tolla alól kikerült mesealakok, hány nyűgös gyerek fejpárnája alatt bizonyult kitűnő altatószernek egy-egy Mühlbeck-rajzolta könyv, hány beteget csitítottak el, hánynak a lelkivilágában nőttek tovább újabb és újabb álmokat, meséket teremtve Mackó Muki, Csilicsali Csalavári Csalavér, meg a nyuszik, mókusok, törpék serege. Sok háznál valósággal patikaszer, fegyelmi eszköz vagy jutalom volt egy-egy ilyen könyv, a gyerekek addig olvasták, nézték, amíg egyetlen ép lapja volt, Mackó Mukit játszottak és még öltözködni is úgy akartak, mint a mackók.

Mühlbeck nemes hagyományokon nevelődött, kiegyensúlyozott művésze, amely annyi száz írónak szegődött társául, könnyen megtalálta a gyermeklélekhez vezető utat. Példás egyszerűséggel elevenített meg mindent anélkül, hogy valami mesterkéltséggel primitívizmushoz tévedt volna és így elérte azt, hogy mesealakjai nemcsak a papíron kaptak életet, hanem a gyermeki lelkekben is, ahol tovább élve, mesétől nemzedékre növelték azoknak taborát, akiknek e negyven év alatt szétosztogatta szeretetét, jókedvét, bölcs és derűs szívét és akik ma talán a fiaik vagy az unokáik számára viszik haza az ő könyvét.

Majtényi György.

Magyar László: Lázad a föld. Regény. A Magyar Téka kiadása.

A szocializmussal, kommunizmussal nem tudna megbarátkozni, de azért más ember ez a Tizedes Gergely, mint a békevilág zsellerei voltak. A háborúnak, az átgondolhatatlan nehéz

multnak emlékét meg is szokta, kissé el is hagyta már; közben tudatosabb lett, szemlélődő természet s lélekben — ahogy asszonyát, gyermekeit kedvelte-szerette — érzésében melegebb. Erősködve s «nagyon vágyakozva» küzdött nagyezüstje jussáért: az őt hold földért. Amikor megkapta, az is csak nyomorúságot hozott rája. Szüntelen a válságrészletre, kamatfizetésre kellett gondolni; adósságuk nőtt, pedig meg sem építették a tanyát. Egyik télen a kis Gergő elpusztult veremlakásukban. Egyideig még kitartottak, próbálkoztak, de a másik télen — álmatlan éjszakák után — megmondta az asszony, hogy jobb lenne, könnyebb lenne a sorsuk, ha Gergely visszamenne uradalmi nap-számba: szolgának, amíg megépíthetik a tanyát...

A könyv elején Gergely felesége még az ura elől is rejteni akarná nyomorúságukat. Ebben a részben meghatót, igazat hoz, bensőségesen indul a regény. Stílusa egyénies, jellegzetességei a tisztult, szinte megszépült értemű szavak és valami természetes választékosság, folyamatosság. Gergely alakja «élő szobor» a regényben. Annak rokonszenves, beszédes. Ám a «megszobrozás» regényírói módján s abban a szellemben, ahogy tetszetős bátor kiállásra törekvő írónk meg akarták teremteni a nemzedékünk számára igen jelentős regényt, — az elmúlt évek regényzsánerében alig lehet gátlásoktól szabadulni. Nem sikerült ez teljesen Magyar Lászlónak sem. Az «élő szobor» szobornak a legjobb, — életküzdelmében sokhelyt kialakulatlanoknak, tökéletlennek érezzük az elevenséget, erőt. A mellékalakok néhol jók, mint az igazságos Virágh plébanos, néha kevésbé sikerültek, mint Gilinga intéző, aki grófját épügy megcsalja, mint hogyan nem veszi emberszámba a parasztot. A mellékalakok néha regényesek, mint a «halott szobrász szeretője», a «Paraszt-

madonna» egykori modellje, Tizedes Mária. A regény megfogalmazásának egyéniessége azonban enyhíti — olykor lényegesen enyhíti — az itt-ott felbukkanó hibákat. Magyar László ezúttal egy fejlődésre, új erőpróbára hivatott tehetség komoly ígérétet adta.

László István.

Ferdinandyné Lengyel Angéla: **Nagypéntek.** Budapest, Egyetemi Nyomda, 1934.

Krisztus-dráma két részben. Fel-fogás, szerkezet, stílus tekintetében egyaránt érett, magával ragadó költői alkotás. Nem egyszerű dramatizálása az Úr kinszenvedésének, hanem mély-séges átérzésből fakadó, drámai erejű felvetítése a megváltás csodájának. A csoda éreztetésére esik a hangsúly. Maga Krisztus jóformán meg sem jelenik a színen. Az első részben mindössze kétszer pillantjuk meg, hangját pedig csak a második rész zárójelenetében halljuk, mégis körülötte forog minden. A néma s csaknem láthatatlan főszereplő így valóban Istenné magasztosul, átérezzük áldozatának egész nagyságát, s a pár szó, mely a végsőkig fokozott feszültségben ajkáról felcsendül, a kinyilatkoztatás erejével hat. A cselekmény tükör, mely egyre mélyülő és táguló kereteivel egyre fokozódó erővel érzékelteti a megváltásért esengés szörnnyű bizonytalanságát s a keresztáldozattal utóvégre elkövetkező lelki fel-szabadulást.

Az első rész négy képe nagycsü-törtök estétől nagypéntek délelőttig viszi a történetet, egymás után vil-lantva elénk Jézus rokonságának, a zsidó csöcseléknek, a főpapoknak és farizeusoknak, Jézus tanítványainak s a pogány római világnak hangula-tát, állásfoglalását, aggodalmát, reményeit és lelkifurdalásait. A másod-ik rész a keresztút s a keresztthalál néhány órája alatt játszódik le a Pokol tornácában, helyenként Dante és Ma-

dách művére emlékeztető színekkel tárva elibénk a Megváltóra várakozó lelkeknek szorongó sokaságát Ádám-tól kezdve Lázárig és a végső pillanatokban pokolba szédülő, áruló Júdásig. A koncepció itt lesz igazán mély és nagyvonalú. A végső jelene-tek távlatából visszanezve az első rész arányai szinte eltörpülnek. Érez-nünk kell, hogy roppant út végéhez érkeztünk. Negyedórák alatt évezredek eget, földet egybekapcsoló, hatalmas színjátéka pergett le előttünk. A földről indultunk el, történeti hi-telű eseményektől, s most a poklok sötétjén át az egek kárpitja hasad fel előttünk.

L. Ujváry Lajos.

Gergely Márta : A salakmosó. Pantheon.

A Pantheon induló tehetséget akart jutalmazni, amikor a regény író-jának a Mikszáth-díjat odaítélte. Ebből a szemszögből vizsgálva a munkát, részben igazat adunk a bírálóknak.

Bizonyos, hogy az író mondani-valója a kezdet eruptív stádiumában került az olvasó kezei közé. Ez az állapot a kötet végéig megmarad, anélkül, hogy a regény a zártság, be-fejezettség nyugalmi helyzetéig el-jutna. Az író erre nem is törekszik. Az élet utánozza, amely csupa folya-matosság, elmosódó határokkal.

A regényben három probléma olvad össze. Kétségkívül regénybe kíváncszó kérdés mindhárom: A hős, a fiatal Neirok nyugtalan «ifjúsága terhét» a mindenkori ifjúság problémáját hordozza vállán, a «világító örömet, amely talán kínból is fakadhat, pizsokból is, haragból is». Az írónak sikerül a serdülő fiú portréját ezer apró mozzanattal életszerűvé tenni.

De Neirok nemcsak fiatal fiú, hanem tagja, láncszeme egy hosszú sor-nak, amely «apái véreből, bűnéből» fűződött össze. «... Hordja az átkot

apáiról és anyja finomságát is viszi magával.» Ez a második probléma. Apja, a duhaj, kártyás, asszonybolon-dító pénzes kupec beleoltotta fiába vérenek salakos hajlamait, amelye-ket a fiatal Neirok magábanéző órák-ban megpróbál önvéréből kimosni.

A salakmosó fiatal Neirok végül nemcsak utód, hanem kortárs is. Él a jelen problémái között és követeli induló élete jogait. Az évek termései megérték, s kenyérré kellett sütni a magot, mert a sok felhalmozott fiatal energia így haszon nélkül pusztul el, s az egyén nem válik szerves részévé a társadalomnak. Ez a regény harmadik problémája.

Feleletet azonban egyikre sem kapunk. Nem tudjuk, merre indul az ifjú, hogyan tisztul meg ősei salak-jától az utód, s hogy oldja meg a jövő problémáját az új nemzedék e kétségtelenül sok rokonszenves vonással életre hívott képviselője.

Az író friss színérezéssel vetíti elének a vidéki város képét, a festői, hegyre kapaszkodó szűk utcákat, a lankák szőlőskertjeit. A városra azo-nal ráismerünk. Nemcsak a táj, a városi élet rajza is élénk. Érezzük a kiskereskedések fűszerillatát, látjuk a közelítő tél előtt a korán meg-sötétedő utcák pislogó ablakszemeit, az összebújó ködös házakat, halljuk apró harangok csengését. A házak belső életében is sok reális szín villan meg, ami élővé varázsolja a kisvárosi család életét.

Itt azonban álljunk meg. Az író ért ugyan ahhoz, hogy sok jelenték-telen dolog halmozásával a köznapi élet színét éreztesse, de ezeknek a jelentéktelenségeknek halmozása ho-vatovább fárasztó és kiábrándító lesz, ha az olvasó nem ezeken szeretné érezni a főhangsúlyt, s ezek felett valami mást, valami egyebet is óhajt kapni. Maguk a problémavázak is éles szögekkel ütköznek ki a meséből, akarva-akartalan beléjük botlunk. A

szereplők kötelességszerűen vallanak is erről, ahol csak módjukban áll. Sokszor igen bántó a gondolatkör kelletténél alacsonyabb színvonala is. A fiatal fiú erotikus élményei többször annyira halmozódnak, hogy átlépik az izlés ma már meglehetősen kitolódott határát, sokszor az olcsó pornográfiaig silányulnak. Miért kellene e téren a felfokozott reálitás akkor, amikor másutt az írók megelégszenek a valóság árnyékával is?

Az író nő sokszor kizökken a jellemfestés egységességéből is, úgy szólal meg a Neirok fiú köntösében, s olyan problémákkal vívóztatja őt, amelyek a hősről festett lélekképbe nem illeszthetők be.

A regényben nemcsak a *mit* fontos, hanem a *hogyan* is. E tekintetben vizsgálva a munkát, szinte laponként találhatnánk kifogásokat a szórendi, mondatszerkesztési hibáktól kezdve a kirívó ízléstelenségig.

Sokszor úgy érezzük, hogy idegen stilushatás bujkál a sorok között, itt-ott északi írók modorosságát véljük felismerni, s egyre várjuk, hogy az igazi arc előtűnjék.

Hogy Neirok Péter művész lesz-e, vagy borügynök marad, nem derül ki a regény végéig. Az esélyek igen egyenlők. Hogy az író valóban új értékeket hoz-e, csak akkor tudjuk majd meg, ha azt az ígéretet, amit első könyve nyújt, egy tökéletesebb művel váltja be.

M. Juhász Margit.

Réz Margit : A női lélek válsága. Tiszta, komoly szemléleten alapuló könyv. Rámutat arra, hogy a mai női lélek válságát nehezen lehet elválasztani attól, amit úgy hívnak, hogy gazdasági válság. Mert hiszen a legtöbb nőt nem a feminista törekvések, hanem a kényszerűség lendítették ki régi életéből.

Nagyon helyesen mutat rá az író nő arra, hogy a mai nő már nem a

világtól, a férjhezmenési esélyeitől várja érvényesülését, hanem önmagától. Lehet, hogy ez a mai nő kevesebb illúzióval indul el az életnek, de jobban föl van rá készülve. Ennek köszönhető, hogy ma kevesebb az úgynevezett «elsodort nő». A mai asszony tudja, hogy házasságon kívül csak ideig-óráig lehet boldog. Hiszen a törvényes asszony életében is sok a megaláztatás, de mindez csak fokozódik a szabad szerelemben és mindig az asszony az, aki a rövidebbet húzza, aki a súlyát viszi az egész erkölcsi felelősségnek és a szabadság helyett csak szenvedést és örökös rettegést kap cserébe.

Réz Margit megforgatja minden oldalról a mai asszony szociális helyzetét, a lelki válság mögé próbál nézni és megmutatja az elsodort nő sorsát. S míg egyik kezével végig vezet az asszonyok által megjárt úton, addig a másik kezét nem veszi le a család lüktető, egyéniségeket formáló eréről és hangsúlyozza a nő odatartozását. Rámutat a nő igazi énjére, melyet a testi szerelem sose elégít ki, neki élettárs, lelki összetartozás is szükséges.

Az utolsó fejezetben a jövő felé tekint. Magasabb erkölcsi színvonalat a felnövő ifjúságtól vár, főleg a cserkészektől, akiknek egész nevelése már gyermekkoruktól kezdve az emelkedettebb, tisztább eszmények szolgálatában van állítva. Hisz abban, hogy náluk majd meg lesz az a lelki egyensúly, az az erős hit, mely újjá, szebbé, jobbá formálja a jövőt.

Nagy Méda.

Dénes Gizella : Asszonyok a hegyek között. Egy asszony van a hegyek között, csak egyetlen asszony, aki úgy viszi szegyenét, fájdalmát, megaláztatását fehér vállán, mint ahogy nehez munkával átitatott napjain viszi a 35 liter tejet föl a hegytetőre, a gyüölt, kényes, dologtalan bányászsz-

szonyoknak. Töretlenül, erős derekát egyenesre feszítve és egyetlen egyszer sem térve le arról az útról, ahová elhivatott: asszonyi munkával, takarékossgal, szívóssággal és türelemmel megtartani a földet, mindenáron, még saját boldogsága árán is.

Ennek a parasztasszonynak a földhöz való ragaszkodása szinte már túlnő a regény keretein és úgy magaslik ki ebből az egyszerű életből, mint kereszt a düllő utak szélén: figyelmeztet, int és meghat. Dénes Gizella az eddigi romantikával átmázolt parasztasszony életének végre az igazi arcát mutatja meg, akinél első a föld, a munka, csak azután jön a szerelem.

Különösen egy fejezetét kell kiemelnem, amely fejezet véresen belénk markol, elfelejthetetlenül. Ott, ahol a lány mindenkitől elhagyatva egyedül marad szegényével, még szerelme is, akinek fiatal testét ajándékozta, elfordul tőle, őt vádolva a történetért, — ez a rész olyan biztos és erős kézzel van fölvázolva, amely jogot ad arra, hogy higyjünk abban, ha Dénes Gizella ezen az úton halad tovább, akkor minden lépésével közelebb jut önmagához: *az asszonyhoz*, akit kifejezni és megszólaltatni minden asszonyírónak első feladata, ha maradandót akar alkotni. Itt forr egybe legjobban ennek a bátor és tiszta asszonyalaknak a sorsa minden asszony sorsával és kiszolgáltatottságával. *Ezt, így*, csak egy asszony, aki író, írhatta meg. N. M.

Szeben Klára: Egy leány elindul.
Bp. 1934.

Asszonyi írás. Pedig a gondolat nem rossz és kétségtelenül sok az igazság ma az opportizmusban. A hőfehér leányálmoknak, a viharos nagy szerelmeknek ma az életnek mondott taposómalomban aligha lehet helyük. Ma vannak egyszerű emberi érzések, jó és rossz emberek, akik mindig bizonyos helyzeteket terem-

tenek, s aki ebben az egyirányú életáramlásban nem akar elsodródni, annak okosnak kell lennie s mindenhelyzettel leszámolnia. Így komolyabb csalódások nem érik, mert csak abban hisz, ami valóság. A leány is, aki elindul, igazán csak a gyermekben hisz, szinte az az ő életében az egyetlen valóság. Igaz, ezért a valóságért érdemes küzdenie, elhagyni a kényelmes, puha szülői fészket a Krisztina-körúton, a szabványos házasság lehetőségét és messze menni az idegen-ségbe, a bizonytalanságba — hol, ha kell — minden eddig voltat megtagadni akar, akár hazugság és a köntörfalazás árán is. Odahaza pedig csak higyjék, hogy a leányért is eljött a mesebeli herceg, — aki ha hindu, legalább raya. Így minden megy szépen a maga rendjén, csak a nagy érzelmeket kell gyökeresen kikapcsolni, mert aki ezt nem tudja, az irgalmatlanul elbukik, mint az orosz leány is.

Szenvtelen írás. Szinte megdöbbenően józan — talán kissé affektáltan józan. Ezért, ha a gondolatmenet egészében helyénvaló és időszerű is, a regény maga mesterkelt és rideg, valósággal üres. S kiábrándító még annak is, aki az irodalomban nem keresi minden áron a magasabb etikai szempontok érvényesülését.

A világirodalom nem egyszer bizonyította már az opportunista regények igazságát, de csakis akkor, ha azokat akármilyen kis mértékben is áthatja az emberi szív melege és főképpen stílusuk nem hányaveti, nem megbocsáthatatlanul pongyola E.

Magyar Irodalmi Ritkaságok.

Riedl Frigyes: Madách. — Madách Imre levelezéséből.

Mindkét könyvecske az 1933. év folyamán jelent meg, amit aktuálisabbá tett Madách főművének jubiláris ünneplése és bécsi színrevitele, de

igazolja kiadásukat ez aktualitáson túlmenően a tárgynak, mint irodalmi dokumentumnak fontossága is.

Az elsőt Riedl Frigyes 1911—12. tanév második felében Madách Imréről tartott egyetemi előadásait, a budapesti községi *Ráskai Lea leányliceum Riedl Frigyes önképzőköre* adta ki, vezető tanárának, *Fellóthy Anna* dr-nak irányítása mellett. Sajtó alá rendezésén egy intézet tanulói fáradoznak, tanáraik segítségével és útmutatása mellett; szövegét tanáraik egyetemi jegyzeteinek összevetése alapján állapítják meg; bevezetője emberi közelségbe hozza egy olyan egyetemi tanár egyéniségét, kinek ez a közelsége nem árt; mind ez a körülmény különös bájú vonzóerőt ad az egész munkának mindenki s nem utolsó sorban a tanuló ifjúság olvasótáborára számára. Az a municízus gondosság, amellyel a tanulók az egyetemi előadást kezelik, önkéntelenül is az iskola névadójának kegyeletes hagyománytisztelőjét juttatja az olvasó eszébe. A könyv minden során érezhető az előadó közelsége és ihletettsége.

A 27. számot a pesti izraelita hitközség reálgimnáziumának önképzőkörével rendezte sajtó alá *Komlós Aladár* dr. vezető tanár. A könyv Madách eddig kiadatlan levelezéséből 59 darabot tartalmaz. Az első részben Madáchnak ismerőseihez és barátaihoz intézett levelei vannak. Ezek közül jó barátjának, Szontágh Pálnak írt levelei a legérdekesebbek s irodalmi értékűek, amennyiben ezekenél a «nem levél-álarcos irodalmi művek»-nél erről egyáltalán szó lehet. A második részben édesanyja, felesége és testvérei hozzáintéztett levelei vannak; nagyrészt inkább történeti, mint irodalomtörténeti érdekűek. A levelek kiadása nagy filológiai akribiával készült, miután eleve számotvet a levelekre irányuló tudományos érdeklődéssel, amelyet tehát kielégi-

teni akar. A kiadóknak ebből az állásfoglalásából következik a szövegek betű-szerinti közlése, de következik az is, hogy a szöveget semmiféle jegyzettel sem látják el. Miután az anyag érdekessége folytán számot, csak sajnálni lehet a jegyzetek hiányát; csekély helyfoglalásukért a tájékozódhatóság és élvezhetőség tekintetében bőségesen kárpótoltak volna.

A *Magyar Irodalmi Ritkaságok* most tárgyalt számainak kiadói derék munkát végeztek s méltán foglalnak helyet abban a sorozatban, mely szerkesztője, Vajthó László gondolatának életrevalóságát bizonyítja. A tanuló, mint kiadó, az irodalmi élet komoly tényezőjévé válik. A kiadás anyagi feltételeit a «filléres» világ gazdasági elvei szerint teremti elő, de az érték, amit nyújt, nem filléres érték, mert az az anyagi és szellemi szálak útján az irodalmi hagyományba való teljes belefoglalás kiteremtje. A sorozat minden egyes száma nagy bizonyító erejű eleme annak az új pedagógiai elgondolásnak, mely a magyar irodalom tanításában új szerepet jelöl ki tanár és tanuló számára egyaránt.

Boronkay Antal.

Genthon István: Az új magyar festőművészet története.

A magyar művészettörténeti irodalom fejlődésének újabb állomása Genthon István könyve: *Az új magyar festőművészet története*. Komoly — sőt több — súlyos írás, amely kiemelkedik a nagyközönség ismereteinek elmélyítésére szánt munkák közül. Szempontjai annyira megalkuvás nélküliek, oly komoly, harcos írás, hogy attól félünk nem fog általános megértésre találni. Műtörténeti irodalmunk ugyanis messze lemaradt művészetünk fejlettségéhez viszonyítva. Ennek eredménye, hogy még a művészettel állandó kapcsolatot fenntartó közönségretegünk sincs

megfelelően iskolázva. Értékeléseiben képtelen állandó, kialakult irányelvekhez igazodni. A szélsőségek felé ragadja őket az egymással szembenálló világnézeti harcok sodrása. Az összefoglaló, történelmet adó munkák feladata lenne ennek az igazodásbeli bizonytalanságnak a megszüntetése. Ez azonban rendkívül nehéz feladat éppen a művészetekkel kapcsolatban, ahol abszolút értékelés nincs, illetve a bárki által felállított abszolút értékelés, ellentétes szempontok figyelembe vételével megtámadható, sőt elvethető. Szerzőnk kiragad hetven nevet a körülbelül száz éves fejlődés művészerdejéből. Mivel fiatal és mivel őt életének szinte minden szála a fejlődést kereső, annak csapását törő új művésznemzedékhez köti — vezér-elvül fogadja el mint abszolútumot, mint művészi értékmerőt a *multa* nézve is — a fejlődés előbbrevitelének kérdését. Alapelve végig az általános európai és a különösen magyar fejlődés viszonylatainak összemérése és az így keletkező különbségek, illetve egyezések alapján a különböző áramlatoknak értékelése. Beállításában magasértékű mindaz, ami megközelelti az általános európai fejlődés szintjét, de értéktelen, sőt teljesen mellőzhető, ami ebbe az érdekes, izgalmas fejlődési rendszerbe be nem illeszthető. Ennek a következetesen végigvitt vonalvezetésnek eredménye, hogy a szerző minden, teljes elismerést érdemlő tárgyilagossága ellenére, bizonyos eltolódás keletkezik a jelen javára és a múlt kárára és amit a hozzáértés, avagy esetleg a rosszakarat elfogultságnak bélyegezhet. A relatív beállítottság következtében előálló optikai csalódás a mult látszólagos lekicsinylését és a jelennek ezzel szembeni túlzott értékelését eredményezi. A hozzáértők és a nem elfogultak előtt egy pillanatig sem lehet vitás a szerző teljes jóhiszemősége. De kérdés, sokan lesznek-e, akik

— hozzá lévén szokva az elfogultlanságot és a tárgyilagosságot nélkülöző, mérték nélkül dicsérő írásokhoz — megértik- és megérik-e a szerző hozzáértést, komoly kritikát, ízlést nevelni akaró szándékait. Mert más a tudomány, a tudás terjesztésének módja az egyetemen és más a középiskolában, vagy az elemiben. Közönségünknek a művészetekkel szembeni hozzáértése pedig — sajnos — nagy általánosságban még az elemi ismereteket is nélkülözi. Szerzőnk nem számolt eléggé ezzel a sajnálatos ténnyel, csak a művészet, a tudomány és az igazság keresésének szeretete vezette. Kihagy, említésre sem érdemesít olyan művészeket, akik a legszelebb rétegek kedvencei voltak, a «*dii minorum gentium*» tarka serege hiányzik könyvéből, csupán a művészinyencek, a hozzáértők kedvenceit sorakoztatja fel remekbeszabott kis miniatűrökben — közöttük sok olyat, akit megérteni és élvezni tudni, nem mindennapi műtörténeti tudást, iskolázottságot igényel. A tudománynak jó szolgálatot tett, de közben megfélemedezett azokról, akiknek könyvét írta. Zavarba hozta őket, midőn nem írja le kedvenceiket és oldalakon keresztül beszél olyanokról, akiket képtelenek megérteni. Ezek azonban mind csupán szempontok, amelyek a mű értékét csak a közönséggel való kapcsolataiban érintik. Ha ebből a szempontból vannak is aggályaink — nem tudjuk, hogy a szerző a fejlődésért harcolva elérte-e célját — a művészettel szembeni ízlés finomítását, a művészet népszerűbbé tételét — de egy bizonyos, hogy komoly, nagy tudásra valló becsületes munkát végzett. Belső és külső tartalom és stílus: az egyik a tudás és a felkészültség, a másik a lelkesedés és a szív bizonyossága — harmónikus egésszé olvadnak össze. Legnagyobb értéke a művészet fanatikus szeretete. Ha bánt, ha sebet ejt — a művészet érde-

kében teszi. Harcos írása ez a könyv. Harcosé, aki izzó lelkesedéssel, önfeláldozó bátorsággal áll ki az új, forrongásban lévő, sokat támadott művészet védelmére. A mult egész arzenálja, a kiragadott példák, a meszerien megrajzolt portrék egész sora úgy tűnik, hogy háttér csupán. Aláfesti, kiemeli, hősiesebbé, értékesebbé teszi a ma művészeinek harcát. Ez a lelkesedés, ez a jövőre figyelő szem, harcrakész, ökölbe szorított kéz, ha talán nem is a legalkalmasabb tömegek felvilágosítására, botorkálók eligazítására, — de mindenképpen hivatott arra, hogy segítségére legyen a nehéz harcában ma annyira magára hagyatott művészetünknek.

Kopp Jenő.

Tankó Béla : A világnézet kérdése és más tanulmányok. — A csodahit lélektanához. — Hungarian Philosophy. — Tankó Béla tanulmányai, melyeket e három könyv foglal magában, a filozófia igen különböző kérdéseit tárgyalják : a világnézet kérdése, vallás és metafizika, a theológia tudományossága, Kant vallástana, vallás és művészet, Kant és elődei, Hegel, Pascal, Bergson filozófiája, Greguss Ágost esztétikája, a csodahit lélektana, a magyar filozófia története, ilyen különböző témákat vesz vizsgálat alá. Azonban valamennyit egységbe fűzi nem csupán a kutató filozófus személyisége, az egyéni látásmód és stílus — mely Tankó Bélánál különösen fontos mozzanat, eredetiségével és eleganciájával, — hanem egységbe fűzik azok az erős és feltűnő logikai szálak, melyek egy kialakult, szélesen megalapozott rendszer termékeny talajából fakadnak és ágaznak szét a problémák ágbogai felé. Sőt, ha elmélyedünk a tanulmányok gazdag gondolatvilágába, arra is rájövünk, hogy írójuk egész problematikája voltaképpen egyetlen nagy kérdésben foglaltatik, ez pedig a szellem

teremtő életének misztériuma. Még pedig nem a mai általánosabb érdeklődés szerint, az objektív szellem, a kultúra, a szellem külső világi élete áll Tankó Béla érdeklődésének előterében, hanem maga a tiszta szellem legbensőbb élete, primér állapotai, funkciói. A legmélyebb kíváncsiság láza hajtja Tankót a legrejtettebb mozzanatok, a legszövevényesebb funkcionális viszonyok elvesző nyomán, hogy az eredetig elérjen. Ez az intellektuális láz nem vész el nyomtalanul írás közben sem, ott lüktet mondataiban, gondolatvezetésében és ez a ritka képesség valósággal a «gondolat kalandjának» izgalmas élményével ajándékozza meg az olvasót. Valódi filozófus. Mert a valódi filozófus az, aki nem nyugszik a végső ok, az «arché» megpillantása előtt és nem hagy fel soha azzal a kísérlettel, hogy a valóság bonyodalmas, homályos és értelmetlennek tűnő látszatát tisztavonalú, világos és logikus rendszerbe foglalja. Ezt a küzdelmet folytatja Tankó Béla is problémáival, míg el nem helyezi őket a maga rendszerében megoldottan. Természetesen ezek a megoldások nem fognak mindenkét kielégíteni, amint hogy soha tudományos megoldás nem elégített még ki mindenkét. Az igazságnak számszólala van. De Tankó Béla szemszöge is megmutatja az egyik oldalt és egységbe foglalja, rendszerré szervezi a valóság széthulló adatait. Ezt az álláspontot két pilléren építette ki, Kant kriticizmusán és Böhm Károly szellemtanán és értékelméletén, ám egy határozott új egyéniség az, aki ezeken az örökölt pilléreken áll.

Angol vázlata a magyar filozófia történetéről, mely a debreceni nyári egyetemen tartott előadásainak a szövege, különösen becses, mert vonzó és érdekkeltő módon alkalmas értesíteni a külföldet a magyar bölcsélet irányairól, természetéről. A füzet nyelvéből következik, hogy az angol vo-

natkozásokat hangsúlyozza. És mindig hangsúlyozza azt az intenzitást, amellyel nemzetünk gondolkodói mindenha résztvettek az egyetemes európai filozófiai mozgalmakban, valamint azt a sajátosságot is, amelyet ezek a mozgalmak magyar földön felvettek. *Joó Tibor.*

Fenyő Iván : Szőnyi István. *Ars Hungarica*, 3. kötet, Budapest, 1934.

Szőnyi István az új festőnemzedék egyik vezére s talán valamennyi társa közül a legérdekesebb pályát futotta be. Szüntelen kísérletezések között jutott el azokra a magaslatokra, ahol ritkán járt előtte magyar művész és sohasem állapodott meg kész eredményeinél, hanem tovább ment, tovább kutatott. A nagybányaiak művészetéből indult ki, időlegesen a német expresszionizmus hatásának szele is megérintette. A huszas évek elején a monumentális kompozíció foglalkoztatta, ekkor jelentkezik Rembrandt hatása, mely egész eddigi munkásságát hol halkabb, hol erősebb léptekkel végigkíséri; ez a hatás nem külsőséges: a két lélek mély rokonságát mutatja s Szőnyi azon kevesek egyike, ki a holland varázsló stílusának lényegét megértette.

A bécsi műtörténeti iskolában nevelkedett Fenyő finom elemzésekben mutatja be Szőnyi fejlődési vonalát. A plaszticitás és a vele kapcsolatos árnyalatgazdagság lassan helyet ad a laza, lebegő foltokból alakított előadási módnak. Később a laza foltok nagy, széles tömegekké sűrűsödnek, az egyszerűség monumentális formavilágot keres. A derengő, tompa színek újféle harmóniákban egyesülnek. Az út tegnapig, máig ide vezetett, ki tudja, mit hoz a holnap? A sokféle, egymástól folyó változás során Szőnyi művészete értékeiben egyre emelkedett. A művész alig negyvenéves, fejlődési lehe-

tőségei szinte határtalanoknak látszanak. Fenyő Iván ennek ellenére jól tette, hogy eddigi fejlődését összefoglalta, az eddigi oeuvre — bármi is kövesse, már ma a magyar művészettörténet szerves tartozéka. A kötetet harminchárom kép díszíti, melyek nemcsak a festőnek, hanem egyik legremekebb magyar rajzolóknak s a rézkarcolás újjáélesztőjének útját is nyomon kísérik.

Genthon István.

Paul Claudel : A selyemcipő. Fordította : *Semjén Gyula.* Pázmány Irodalmi Társaság kiadása. Budapest, 1934.

Don Rodrigo és Donna Prouheze gyötrődő szerelmét kapjuk ebben a műben, világtörténelmi mozaikba ágyazva. A szenvedés drámája ez, amelyet az író világnézetének barokk ereje fűt és old meg a katolikus hit jegyében. Előtér és háttér, fő- és mellékalakok, egyén és világ hatalmas egységbe olvadnak a cselekmények bonyolult szövetében és ezt az idő rohanásából kitépott vérző képet a Claudel-i meggyőződés emeli metafizikai magasságokba, ahol a dolgok más értelmet kapnak, ahol az árnyékok megvilágosodnak és az élet csak örök valóságok szimboluma lesz.

De Claudel művészete minden nagysága és magával ragadó ereje ellenére is állandó ellentmondásra kényszeríti az olvasót. Ezt az ellentmondást nemcsak a Claudel-i világnézet szinte támadó ereje váltja ki, — mert a világnézeti távolságok áthidalhatók a művészi megoldás segítségével, — hanem az a metafizikus hajlamú esztétika is, amely az alkotás gondolati háttérét alkotja. Ez a metafizikus vérmérséklet magyarázza a Selyemcipő különös szerkezetét. Nem érezzük a felépítés szükségszerű logikáját sem az epikus mesét hordozó jelenetek sodrában, sem a felbukkanó és elmerülő arcok tömegé-

ben, sem a párbeszédék zsúfolt pompájában. A beszédek barokk gazdagsága bőségesen zuhog és sokszor az érthetlenségig bonyolult. Mégis ebből a gazdag áradatból, a jelenetek és szereplők világtörténelmet átélő bonyolult sokaságából, homályos, érthetetlen és ragyogó részek ritmusából kialakul egy kép: a katolikus világegyetem. Nincs világos tagolás, kezdet és befejezés, egység és zártság, de van benne valami különös lüktetés, ami a dobogó szívre emlékeztet. Ezek az esetlegességek értékelméleti igazolásukat csak a katolikus világnézet egységében kapják meg, amely az értékeket is a metafizikum körébe vonja. Ez Claudel szimbolizmusának értelme. A földi életben minden csak a földöntúli világ esetleges képe. Az egész drámát ez a metafizika hatja át és formáit nem esztétikai szükség-szerűség ihleti. Ebből a platonizmusból árad a mű szerkezeti ereje, de problematikussága is. Ha világ nézeti levegőjétől megfosztanók, értékét vesztené.

A dramatikus forma sem esztétikai intuición következménye, hanem a harcok katolicizmus cselekvő szelleméből fakad. A műből evangéliumot akar csinálni és a hit erejével összekapcsolni alkotást és közönséget kultikus esemény keretében. A Selyemcipő elé írt rövid bevezetésében néhány színpadi utasítást ad, «minthogy elvégre nem teljesen lehetetlen, hogy a darabot egyszer, tíz vagy húsz év múlva részben, vagy egészben mégis csak előadják». Ismerve a mai közönséget, nagyon valószínűtlen, hogy Claudel-nek ez a vágya teljesedjék. Nemcsak a téma epikus hosszadalmassága az akadály, nemcsak az a körülmény, hogy a világnézeti egyensúly nem enged semmit teljes drámává sűrűsödni, mert felold mindent a megnyugvás és kiengesztelődés hitével, hanem az egész mű dramaturgiailag is idegen a mai közönség szá-

mára. Az irodalmi szöveg itt teljes egészében befejezett s amint Semjén Gyula mondja a fordítás előszavában: «miként Aischylos antik színházában és a középkori misztériumokban, Claudel-nél is a szimbolikus cselekményt hordozó szó a legfontosabb, amely mindent kifejez és színpadi játékra alig szorul». Az antik és középkori színház azonban közismert meséket jelenített meg, olyan történeteket, amelyek a köztudat élő anyagát képezték s ezáltal szimbolikus jelentőségük biztosítva volt. Claudel ellenben új, ismeretlen mesét hoz, amely a köztudatban nem támaszkodhat semmire. A mindent szimbolummá teremtő Claudel-i dráma világnézeti dialektikája sem oldja meg a problémát. Claudel azt szeretné, «hogy az egésznek provizórikus jellege legyen, mintha a rajongó elragadtatás következtében minden még kiforratlan, elhamarkodott, összefüggéstelen, rögtönzött volna» és a közönség világnézeti egysége adja meg a dráma liturgikus jellegét. A kollektív közönség rajongó elragadtatása azonban nem teremthet egyéni érdekességű mesét, csak olyat, amely az egyetemes tudatban szimbolikus erővel él. De különben is, hol van a mai individualisztikus korban ez a kollektív közönség. A mai közönség éppen egyéni jellegénél fogva inkább befogadó és nem cselekvő. Még ha elérkezünk is valaha ilyen kollektív tudathoz, új, egységes világnézetű közönséghez, az saját szimbolumait fogja drámává vetíteni, vagy dráma formájában követelni a kor írójától. Claudel drámájában is él a mai ember kettőssége: az individualista korhoz kötöttség és a vágy egységesebb, kollektivebb világ után. Az egyik sugallja neki a tárgyat (amely a katolikus barokk ellenére is egyéni érdekességű), az utóbbi a formát. A kettő között végzetes ellentét vívódik és megöli a drámát. Az egyéni

érdekességű mese nem nőhet drámaivá a forma miatt, a forma drámaisága elvész a mese egyéni érdekessége és a mai közönség szenvedélytelensége miatt. A közönséget a metafizikus gondolkodó pánszimbolizmusához fellelni pedig sohasem fog sikerülni.

Claudel egyúttal új színházi programot is akar adni. Nagy hatással volt rá a keleti színpad, amelynek formái mögött évezredek hagyományok húzódnak meg. A mi közönségünk azonban egyelőre csak az európai formák tagadását tudja kiolvasni utasításaiból és színpadi megjegyzéseiből. Pedig ő nem rombolni akar, hanem a játékoság erős hangsúlyozásával drámájának új formáit igyekszik megteremteni. Ha a közönségben nincsenek is meg ma a Claudel-i dráma előadásának feltételei, kísérleti előadás formájában rendkívül érdekes élményt adhatna.

A fordító rendkívül nehézségekkel találta magát szemben a Selyemcipő átültetésekor. Claudel-nek már a franciában is különleges nyelvét kellett magyarra fordítania, de úgy, hogy annak eredeti zamatát megőrizze, anélkül, hogy magyartalaná váljék. A mondanivaló rendkívül bonyolult körülírásokban, szókatlan szórendben és valami különös költői ritmusban jelentkezik Claudel-nél. A fordító szerencsés kézzel oldotta meg nehézségeit, bár olykor a Claudel-i stílus szuggeszciója alatt magyartalanságokba bonyolódik. Nagy találékonysággal kerülte ki a francia vonatkozó mondatok útvesztőit és különösen a szöveg zenei ritmusát adta vissza művészi érzékkel. Kétségtelen, hogy az utóbbi években a Selyemcipő nyújtotta a legsúlyosabb fordítási problémákat s ezeket Semjén Gyula elmélyedő munkával és művészi tudatossággal nagyjában meg is oldotta. Külön értéket jelent bevezető kis tanulmánya, ahol finom analízissel és

szintétikus látással varázsolja elénk Claudel drámai művészetét és világszemléletének metafizikus mélységeit.

Staud Géza.

Michael Gold: Zsidók pénz nélkül.
Kosmos kiadás.

Michael Gold *Zsidók pénz nélkül* (Jews without money) című regénye naturalista életrajzi riportregény. Naturalista, mert természetű ábrázolása a newyorki Eastend-nek, a nyomorvárosnak, a szűk utcák, szemét, elsüllyedt proletárexisztenciák, nyomor, züllöttség és büntett világának. Életrajzi, mert az író itt nevelkedett és regényében tulajdonképpen saját gyermekkorát mondja el. R riportregény, mert meséje nincs, mozaikosan fűzi egymás mellé jeleneteit, amelyeket a központi elgondolás, a nagy genrekép fűz össze. Kiegészítésül még azt lehetne mondani, hogy a regény szellemi alaptendenciája a humanitás gondolata. Rémületet és megdöbbenést akar kelteni, részvétet akar ébreszteni és rejtett felszólítást intéz az emberiséghez, hogy azokat az állapotokat és azt az életstílust, ami az Eastendben tenyészik, szüntesse meg, mert ez az emberhez méltatlan.

Ezekből az látszik, hogy Gold átlagíró. Van benne némi bátorság, mert mindig kell bátorság ahhoz, hogy egy író szóvá merje tenni azt, ami kellemetlen. Iróilag sokkal rentabilisabb volna rózsaszínű szerelmet, autósbanditákat, ellopott milliomosokat és más hollywoodi témákat megírni. Mégis azzal foglalkozik, ami kevésbé rentabilisnak látszik. De aki így ítél, félreismeri az amerikai átlagközönség ízlését és félreismeri a Gold-féle irodalom igazi természetét. Először is bátorságról szó sincs. A szennyes jelenetek áradata, ami a regény lapjain folyik, nem természetű ábrázolás. Van valami öröme abban, hogy komisz emberekkel foglalkozhatik, hogy megrendítően buta

lények beszélgetését írja le és hogy kéteshírű házak történetéről beszél. Írói passzió ez nála, oly alkalom, amelyben alaposan kiélheti a maga Eastendségét. Neki a nyomor különös izgalom. Szörnyű és beszennyező valami, — de éppen ezért. A detektívregény egyszerű idegremenő hatása kevés neki. Több kell : meg akar botránkoztatni, fel akar háborítani, kéjes részletességgel festegeti úgynevezett «naturalista» jeleneteit, elsüllyedt lányok sorsát, bestiális gangsterek ördögi aljasságait. És ez az, ami az amerikai közönség egy részének már jobban kell, mint a rózsaszín hollywoodi happy end. Ebben legalább megvan az a lehetőség, hogy ez így, ahogy van : igaz. Valóban megtörtént és valóban így történik. És ez nemcsak az idegeket izgatja fel, ha-

nem elárad az egész emberben, megingatja és alapjában ingatja meg a tiszta élet lehetőségében való hitet. Goldék tudják, hogy ez a rentabilisabb : «naturalista» regényt írni : minél több szűk utcával, minél nyomorultabb emberekkel, minél magányosabb, szerencsétlenebb lényekkel ; minél nagyobb közönnyel a tárgy iránt, úgy tüntetve fel, mintha itt az író igazán nem változtat semmit a tényeken, a maga teljes valóságában tárja fel az udvari lakásokba zsúfolt családok étvágyrontó «belső» életét. És hogy itt aztán humanitásról nem lehet szó, az magától értetődik. Amiről szó van, az éppen az ellenkezője : az öröm afölött, hogy van nagy városi szenny és el lehet merülni benne.

Hambas Béla.

Tanítás nevelés nélkül nemcsak fél, hanem káros munka.

PAULER.

* * *

Nem azok az emberek vitatkoznak legtöbbet, akiknek legmélyebb a meggyőződésük.

PAULER.

* * *

Minél mélyebb a lelki élet, annál nagyobb támadási területet nyújt a szenvedésre.

PAULER.

* * *

Nincs olyan élet, amely etikai szempontból értéktelen volna, mert az élet mindaddig értékes, amíg alkalmat nyújt a kötelesség teljesítésére.

PAULER.

* * *

Ugyanazt az embert, akit nagy uralkodónak ünnepelnek, mert tervei korszerűek lévén sikerülnek, ugyanazt mint lázadót ítélik el, ha tervei, mert ezek korszerűtlenek, nem sikerülnek.

Változások könyve : LAUTSE.

* * *

A növény csak úgy tud a maga teljes pompájában kibontakozni, ha gyökere a sötétben marad. A lelki élet tudattalanban gyökerező rétegeinek megvilágításával megtörjük az ösztönösen nyugvó élet nagy vonalát, önmagából jövő biztonságát.

KEYSERLING.